

*Vijf inspirerende vredesfiguren
te midden van oorlog en geweld*

INHOUDSOPGAVE

- 02 **Ten geleide**
Jo Hanssens
- 03 **Franz Jägerstätter - De eenzame weg van verzet**
Jan Vanden Berghe
- 06 **Leymah Gbowee - Liberiaans vredestichter**
Jo Hanssens
- 09 **Izzeldin Abuelaish - Ik zal niet haten**
Jan Vanden Berghe
- 12 **Natalja Estemirova - 1958-2009**
Brigitte Storms
- 14 **Jesuits Refugee Service Syria - Werken onder een pletwals van geweld**
Annemarie Gielen
- 16 **Colofon**

TEN GELEIDE

Vrede is een werk van lange adem. Meer dan geweld, is het een opgave van elke dag. Vrede vraagt ook veel inspiratie en innerlijke kracht. De wereld heeft nood aan bezielde en consequente vredestichters.

Voor velen in Pax Christi is Jezus van Nazareth het lichtende voorbeeld. Voor anderen is dat Martin Luther King jr., die in de vorige eeuw op een geweldloze wijze de rechten van de zwarte bevolking van de Verenigde Staten van Amerika opeiste. Of Mahatma Gandhi, die mag beschouwd worden als de grondlegger van de hedendaagse visie en methoden van de actieve geweldloosheid. Nog anderen zien in de moed waarmee Nelson Mandela na jaren gevangenschap zijn land en zijn burgers opriep geen wraak te nemen een bron van inspiratie.

In dit dossier worden vijf inspirerende vredesfiguren opgeroepen die met woord en daad te midden van oorlog en geweld de weg van vrede, geweldloosheid en dialoog zijn gegaan.

Franz Jägerstätter was een Oostenrijkse familievader die het aandurfde nee te zeggen tegen Hitler. Op grond van een duidelijke gewetenskeuze weigerde hij tijdens de Tweede Wereldoorlog dienst te doen in het Duitse leger. Hij bekocht die keuze met zijn leven. Leymah Gbowee hielp met de kracht van honderden christen- en moslimvrouwen een veertienjarige burgeroorlog in Liberia beëindigen. Door niet-aflatende stille wakes en sit-ins kon ze de krijgsheren tot een vredesakkoord bewegen.

Izzeldin Abuelaish, een Palestijnse arts uit Gaza, verloor op 18 januari 2009 zijn drie dochters bij een raketaanval vanuit Israël. Maar hij weigerde om in wrok verder door het leven te gaan, zoals hij in vele lezingen en in zijn levensverhaal "I shall not hate" herhaaldelijk aantoonde. Mensenrechtenactiviste Natalja Estemirova was in 2004 onze Vredesweekgetuige. Als journaliste berichtte zij over de gruwel van de oorlog in Tsjetsjenië. Op een morgen in 2009 werd zij in Grozny ontvoerd en enkele uren later dood terug gevonden, met kogels doorzeefd.

Tenslotte komen de jezuïeten van Jesuit Refugee Service Syria in beeld. Op risico van hun eigen leven staan ze dag na dag tienduizenden Syriërs bij die door de oorlog in hun land alles verloren hebben. Ze ontvingen in juni van dit jaar in Sarajevo de vredesprijs van Pax Christi International.

We hopen dat deze vijf vredesfiguren u zullen inspireren om ook de innerlijke kracht te vinden om aan vrede, rechtvaardigheid en solidariteit te blijven werken.

Jo Hanssens

Coverfoto: Colours of Peace, Vincent van den Plas
Creative Commons

Origami kraanvogels zijn legendarisch in Japan. Wie er duizend vouwt, mag een wens doen. De jonge Sadako Sasaki, slachtoffer van de atoombom op Hiroshima, vouwde er duizend op haar ziekbed. Haar wens: vrede in de wereld en een einde aan alle lijden. Na haar dood op 11-jarige leeftijd werden de papieren kraanvogels een symbool van vrede.

FRANZ JÄGERSTÄTTER - EEN EENZAME WEG VAN VERZET

Jan Vanden Berghe

foto: St. Radegund-Schärding - Creative Commons

Franz Jägerstätter was een Oostenrijkse boer die op 9 augustus 1943 in Brandenburg werd onthoofd omdat hij weigerde dienst te doen in het leger van Hitler.

Franz Jägerstätter werd geboren op 20 mei 1907 in Sankt Radegund (de westelijke kant van Oostenrijk, niet zo ver van de Duitse grens). Zijn ouders, Rosalia Huber en Franz Bachmeier, werkten allebei als knechten op een boerderij, en konden daarom niet huwen... De kleine Franz werd opgevoed door zijn grootmoeder, Elisabeth Huber, tot zijn moeder in 1917 in het huwelijk trad met Heinrich Jägerstätter, een landbouwer, die meteen het kind adopteerde. Voortaan zou Franz de naam 'Jägerstätter' dragen. Hij ontpopte zich als een zeer leergierig lezertje, daartoe sterk aangemoedigd door zijn adoptiefgrootvader. *"Wie niets leest, zal nooit op eigen benen kunnen staan, en wordt heel snel de speelbal van wat anderen denken"* zegt hij later tot een petekind!

Als 20-jarige trekt hij naar de ijzermijnen. Drie jaar later komt hij terug, ontworteld. In 1933 – hij is dan 26 – wordt hij op zijn beurt vader van een buitenechtelijke dochter, Hildegard. Haar moeder, Theresia Auer, werkte als knecht op een boerderij in de buurt... *"We zijn in vrede uit elkaar gegaan,"* vertelde ze later, *"hij heeft me om vergiffenis gevraagd."* Met Hildegard bleef Franz een goede band bewaren.

In 1935 leert hij Franziska Schwaninger kennen – een boerendochter uit een naburig dorp. Het jaar nadien trouwen ze. De zes jaar jongere Franziska zet hem weer 'op het

spoor': ze worden gelovig 'aan elkaar'. Gebed krijgt een vaste plaats in het leven van elke dag. Ook de Bijbel, wat in die tijd helemaal niet vanzelfsprekend was voor katholieken! Ze krijgen drie dochters: Rosalia in 1937, Maria in 1938 en Aloisia in 1940. Als vader is Franz intensief met de kinderen bezig – erg ongewoon in die tijd. Hij erft de hoeve van zijn schoonvader, en doet vanaf 1941 in zijn vrije tijd het kosterswerk op de parochie.

Met het nationaalsocialisme zal hij niet meedoen

In de streek van Sankt Radegund was er maar weinig sympathie voor de Duitsers. Deze kleine gemeente van ongeveer 500 inwoners was tot in de jaren '30 bekend om haar passiespel. Maar toen in 1933 Hitler aan de macht kwam en de grens met Oostenrijk gesloten werd, was het passiespel op een mislukking uitgedraaid. Wellicht speelde dit mee in de anti-nazistemming in het dorp. Na de inval van de Duitsers in maart 1938 was er daarom ook niemand bereid om het burgemeesterschap op te nemen. Pas toen bedreigd werd met de aanstelling van een regeringscommissaris vond men een lokale boer bereid om die taak op te nemen. Ook Franz Jägerstätter werd gevraagd; hij weigerde: samenwerken met de nieuwe bazen was onverenigbaar met zijn geloof.

Op 10 april 1940 moesten de Oostenrijkers hun stem uitbrengen over de aansluiting van hun land bij Duitsland. Franz Jägerstätter was niet van plan eraan deel te nemen: *"We hebben toch geen keuze?"* Maar na dreigende taal van zijn vrouw ging hij toch, uiteraard om 'neen' te stemmen. Toen in die periode hun pastoor gevangen werd genomen na een "ondermijnende predicatie", stond heel Sankt Rademund achter hem.

Acht van de twaalf priesters uit dat decanaat ondergingen hetzelfde lot, aangeklaagd door de Gestapo. Met een aantal van hen had Franz Jägerstätter een goed contact. Voor hem werd het met de dag duidelijker: met het nationaalsocialisme zou hij niet meedoen. Meestrijden, doden – om zo de hele wereld te beheersen? Bovendien had hij ondertussen ook al iets vernomen van wat er gebeurd was met de patiënten van het psychiatrisch ziekenhuis van het naburige Ybbs: zoals met de 70.000 anderen, zou later blijken, die tussen 1940 en half 1941 werden weggevoerd om gedood te worden...

En toen het erop aan kwam: een eenzame weg

Tijdens de zomer van 1940 werd Franz Jägerstätter een eerste keer opgeroepen en op 17 juni meldde hij zich in Braunau officieel aan. Dank zij een tussenkomst van zijn burgemeester kon hij enkele dagen later naar huis terugkeren. Van oktober 1940 tot april 1941 was hij in het leger, maar moest niet naar het front. In april 1941 mocht hij weer naar huis komen, opnieuw dank zij de burgemeester, die verklaard had dat hij op dat ogenblik "onmisbaar" was voor zijn landbouwbedrijf. Vanaf dan liet Franz overal weten dat hij een volgende keer niet meer zou ingaan op een nieuw oproepingsbevel. Terwijl iedereen goed wist dat dit hem het leven zou kosten...

Zijn moeder probeert hem, via verwanten, toch te overhalen. Ook zijn vrouw. Zij zal later haar houding wijzigen, wanneer ze inziet dat hij er heel alleen voor staat. *“Had ik toen niet voor hem partij gekozen, dan zou hij niemand gehad hebben”* verklaarde ze daar later over.

Franz gaat zijn plan bespreken met bevriende priesters, en daarna met de bisschop van Linz, mgr. Fliesser. Allen raden het hem af. Bisschop Fliesser vertelde later, in 1946, over de argumenten die hij daartoe gebruikte: de grondwetten van de moraal, de graad van verantwoordelijkheid van individuele burgers voor daden van de overheid, en vooral zijn eigen grootste verantwoordelijkheid, als echtgenoot en vader. In zijn dagboeknotities schrijft Jägerstätter daarover zelf: *“Telkens opnieuw probeert men iemands geweten te bezwaren door hem/mij te herinneren aan vrouw en kinderen. Is wat men doet misschien beter omdat men gehuwd is en kinderen heeft? Of is wat men doet beter of slechter omdat duizend andere katholieken hetzelfde doen?”*

Franz Jägerstätter stond er alleen voor. Hij had geen contact met verzetsgroepen of andere mensen die zijn mening deelden. Pas later, in de gevangenis, ontmoette hij gelijkgezinden, en vernam hij dat er ook een priester was geweest, een zekere Franc Reinisch, die het jaar voordien om dezelfde reden gevangen was genomen. Eindelijk iemand die helemaal dacht zoals hij!

Ter dood veroordeeld

Hij kreeg een oproepingsbevel en moest zich op 25 februari 1943 in Enns aanbieden voor actieve legerdienst. Hij weigerde erheen te gaan, maar liet zich uiteindelijk overhalen om zich een week later, op 1 maart, aan te melden. Toen hij voor de militaire overheid verscheen, sprak hij zijn weigering uit om de wapens op te nemen, op grond van zijn religieuze overtuiging. *“Ik kan onmogelijk tegelijk nationaalsocialist en katholiek zijn”*, verklaarde hij. Wel toonde hij zich bereid om opnieuw als brancardier dienst te doen in de gezondheidsdienst. Hij werd in Linz in hechtenis genomen. Begin mei werd hij naar Berlijn-Tegel overgebracht. Op 6 juni kwam zijn zaak voor op de militaire rechtbank. Hij werd ter dood veroordeeld wegens hoogverraad.

Op 9 augustus 1943, vroeg in de morgen, werd Franz Jägerstätter van Berlijn naar Brandenburg / Havel

overgebracht. Rond de middag werd hem meegedeeld dat zijn doodsvonnis bevestigd was en om 16 uur zou plaatsvinden. Aalmoezenier Jochmann uit Brandenburg, die met hem die namiddag nog een hele tijd doorbracht, verklaarde nadien zeer onder de indruk te zijn geweest van de rust en de vastbeslotenheid van de veroordeelde. In het legerarchief van Praag kan men de motivering van zijn veroordeling lezen:

“Hij verklaarde dat hij tegen zijn religieus geweten zou handelen, als hij voor de nationaalsocialistische staat de wapens zou opnemen. Hij verklaarde zich wel bereid om, uit christelijke naastenliefde, dienst te doen als brancardier. Hij beweerde dat hij als gelovige katholiek geen legerdienst mocht doen, dat hij niet tegelijk nationaalsocialist en katholiek kon zijn, dat zoiets onmogelijk was. Toen hij aan eerdere oproepingsbevelen gevolg had gegeven, had hij dat gedaan, omdat hij het toen nog als zonde beschouwde de bevelen van de staat niet te gehoorzamen. Maar nu had God het hem ingegeven dat het geen zonde was, wapendienst te weigeren. Dat er nu eenmaal zaken zijn waar men God meer moet gehoorzamen dan de mensen.”

Zelf had Franz ondertussen – tijdens zijn gevangenschap – de volgende woorden neergepend in zijn schriftje:

“Nu zal ik hier enkele woorden neerschrijven zoals ze bij mij opkomen. Ik schrijf ze met handen die in de boeien zijn geslagen, maar dat is nog altijd beter dan dat mijn wil zou geboeid zijn. Het is duidelijk dat God zijn kracht soms toont door haar te schenken aan hen die Hem liefhebben en die aardse zaken niet laten voorgaan op eeuwige. Geen gevangenis en geen boeien, zelfs geen doodstraf kan iemand scheiden van de liefde van God, of hem zijn geloof en vrije wil ontnemen. De kracht van God is onoverwinnelijk. Gehoorzaam en onderwerp je aan de gezagsdragers: deze woorden worden ons in deze dagen van alle kanten om de oren geslingerd, zelfs door mensen die met moeite iets geloven van wat in de Heilige Schrift staat geschreven of wat God ons opgedragen heeft te geloven. Als men evenveel inspanningen zou doen om ieder mens voor zware zonde te behoeden, en dus voor de eeuwige dood, als men gedaan heeft om mij voor een aardse dood te behoeden, dan zouden we heel zeker al de hemel op aarde kennen. Steeds opnieuw proberen mensen mijn geweten te belasten door me te herinneren aan vrouw en kinderen...”

Uit de nagelaten geschriften van Franz Jägerstätter: *“Het is toch wel erg, dat men telkens weer van katholieken moet horen dat de oorlog die Duitsland voert misschien niet zo ongerechtvaardigd is, omdat daarmee het bolsjewisme toch uitgeroeid wordt. (...) Maar dan nu een kleine vraag: waartegen strijdt men in dat land, tegen het bolsjewisme of tegen het Russische volk? (...) Als men in de geschiedenis slechts een beetje achteromkijkt, stelt men telkens weer hetzelfde vast: als een heerser een ander land de oorlog verklaart, dan breekt hij gewoonlijk niet het land binnen om er het lot van de mensen te verbeteren of hen iets te schenken, maar gewoonlijk om er iets voor zichzelf weg te halen. Als men tegen het Russische volk strijdt, dan zal men uit dat land veel weghalen voor ons, dingen die men bij ons goed gebruiken kan. Als men alleen tegen het bolsjewisme zou strijden, dan zou de aandacht niet zo sterk naar die andere zaken gaan, zoals ertsen, oliebronnen of een goede korenzolder.”*

Franz op de eerste motorfiets van het dorp, samen met zijn familie (foto: diozese-Linzold.at)

“Het oordeel over de anderen moeten we aan God overlaten.”

In de eerste jaren na de oorlog bleef het eerder stil rond deze man. Was zijn keuze niet een impliciete veroordeling van hun ‘lafheid’? Toch heeft Franz Jägerstätter nooit mensen veroordeeld die de andere keuze maakten, zich nooit arrogant of verwijtend over hen uitgelaten. Hij had zijn volle aandacht nodig om voor zichzelf uit te maken wat goed was, om zich een oordeel te vormen over de keuze die hij zelf zou maken. In een van zijn brieven schrijft hij: *“Hoe is het dan gesteld met onze zonen, broers of echtgenoten, die aan het front vechten of wellicht gevallen zijn? Dit oordeel moeten we eigenlijk helemaal aan God overlaten, wij hebben nu eenmaal niet het recht hen te verdoemen, evenmin als hen heilig te spreken.”*

In 2007, 64 jaar na de feiten, in zijn 100^e geboortejaar, werd hij door Rome erkend als een ‘voorbeeld’ van moed en trouw aan het eigen geweten, tot in de dood. Hij werd op 26 oktober in Linz als martelaar zalig verklaard, in aanwezigheid van zijn 94-jarige vrouw Franziska. Door hem zalig te verklaren maakt de Kerk duidelijk dat ze erkent dat men ook in haar schoot soms bereid moet zijn “God meer te gehoorzamen dan de mensen” (Handelingen 5,29)... Franz Jägerstätter, die voor iedereen die hem leert kennen een inspirerende vredesfiguur is, is dit daarom nog op een bijzondere manier ook specifiek voor katholieken, zijn kerkelijke geloofsgenoten!

Bronnen

www.st-radegund.ooe.gv.at: Franz Jägerstätter Biographie Erna PUTZ, “Er folgte seinem Gewissen...”
Een uitgave van het bisdom Linz: Franz Jägerstätter – Christ und Märtyrer (2007)

Franz’ vragenlijst

Onderstaande tekst komt drie keer voor in de handschriften van Franz Jägerstätter. Waarschijnlijk bereidde hij op deze manier zijn discussies met de clerus voor.

1. Wie garandeert ons dat het helemaal geen zonde meer is lid te worden van een partij die ernaar streeft het christendom uit te roeien?
2. Wanneer heeft het kerkelijk leerambt beslist en goedgekeurd dat men voortaan alles mag doen en opvolgen wat de nationaalsocialistische partij of regering ons beveelt of van ons wenst?
3. Wanneer men alles nu juist en goed vindt, als men nu lid is van de Duitse volksgemeenschap, voor haar verzamelt of offert, moet dan niet iedereen die daaraan niet meedoet als slecht en onrechtvaardig beschouwd worden – want beide kunnen toch niet tegelijk goed zijn?
4. Welke katholiek waagt het nog deze rooftochten, die Duitsland al in meerdere landen ondernomen heeft en nog altijd houdt, een rechtvaardige en heilige oorlog noemen?
5. Wie waagt het nog te beweren dat er van het Duitse volk in deze oorlog maar één is die verantwoordelijkheid draagt – waarom moesten dan zoveel miljoenen Duitsers hun ‘ja’ of ‘neen’ te kennen geven?
6. Sinds wanneer kunnen ook zij die zich lieten misleiden, zonder berouw of beterschap na de zonden die ze na de verleiding begaan hebben, ook in de hemel komen?
7. Waarom viert men hen die strijden voor het nationaalsocialisme vandaag ook in de Oostenrijkse kerken als helden? Heeft men zulke mensen bij ons vijf jaar geleden niet volledig verdoemd?
8. Wanneer dan de Duitse soldaten, die in de strijd voor de nationaalsocialistische wereldbeschouwing hun leven hebben gelaten of moeten laten, helden en heiligen genoemd kunnen worden, hoeveel te meer moet dit dan nog gelden voor de soldaten in andere landen, die door de Duitsers overvallen werden en uitgetrokken zijn om hun vaderland te verdedigen? En als men dan daar deze oorlog nog als een straf van God beschouwt, kunnen we dan niet beter bidden dat de oorlog mag voortduren tot het einde van de wereld, in plaats van te vragen dat hij binnenkort zou mogen ophouden – als hij dan toch zoveel helden en heiligen voortbrengt?
9. Hoe kan men vandaag nog zijn kinderen tot echte katholieken opvoeden, wanneer men hen ook datgene wat vroeger zware zonde was nu moet voorstellen als iets dat goed is of tenminste geen zonde?
10. Waarom moet men tegenwoordig juist en goed vinden wat de massa doet en schreeuwt? Kan men nu ook gelukkig aan de andere oever geraken, als men zich steeds weerloos laat meesleuren met de stroom?

LEYMAH GBOWEE - LIBERIAANS VREDESTICHTER

Jo Hanssens

Leymah Gbowee te midden van de andere laureates Tawakkul Karman en Ellen Johnson Sirleaf bij de uitreiking van de Nobelprijs in 2011 (foto: Harry Wad - Creative Commons)

De Liberiaanse Leymah Gbowee kreeg meer bekendheid toen zij samen met Ellen Johnson Sirleaf en Tawakkul Karman, in 2011 de Nobelprijs voor de Vrede ontving. Toevallig had ik een jaar eerder de tv-film *Pray the Devil Back to Hell* over deze bijzondere vrouw gezien in het programma 'Tegenlicht' op Nederland 2. Deze film had op mij een diepe indruk gemaakt.

Jeugdijaren en eerste stappen naar het vredeswerk

Leymah Gbowee werd geboren op 1 februari 1972 in Monrovia, de hoofdstad van Liberia. In 1989 - zij was toen 17 - brak de eerste Liberiaanse burgeroorlog uit. Het land werd in een bloedige, uitzichtloze chaos gestort. Deze eerste burgeroorlog duurde 7 jaar, tot 1996. In dit jaar begon ze een training van drie maanden om mensen bij te staan die door de oorlog getraumatiseerd waren. Tijdens deze training ontdekte zij dat haar twee jonge kinderen Joshua 'Nuku' en Amber door hun vader ernstig werden misbruikt. Op zoek naar rust en genezing voor haar jonge gezin vluchtte ze samen met haar nieuwe partner naar Ghana. Zij leefde er als dakloze en kreeg er haar derde kind, Arthur. Met haar drie kinderen trok Gbowee vervolgens opnieuw naar Liberia, waar haar ouders en andere familieleden nog leefden. Zij beschreef haar schrijnende wedervaren in haar autobiografie uit 2011, *Mighty Be Our Powers*.

In 1998 werd zij vrijwilliger in het sociale werk van de Lutherse kerk van Monrovia waar haar moeder werkte. De Lutherse kerk van Liberia leverde sinds 1991 actief inspanningen tot

vrede en traumabegeleiding tijdens de burgeroorlog. Gbowee begon een opleiding in *Trauma Healing and Reconciliation*. In 2001 voltooide ze haar opleiding en begon mee te werken aan herstel en rehabilitatie van gewezen kindsoldaten uit het leger van krijgshoofd Charles Taylor. Zij besefte meer en meer dat veranderingen vooral zouden komen door de inzet van vrouwen en moeders. Gbowee was intussen bevallen van een tweede dochter, Nicole 'Pudu'.

Doorbraak tijdens haar opleiding in traumaherstel

Na haar eerste jaar opleiding in traumaherstel, in de lente van 1999, maakte Leymah Gbowee kennis met Samuel Gbaydee Doe, een Liberiaan die zijn studies van vredesopbouw had afgerond aan een Amerikaanse Mennonitische universiteit. De Mennonieten zijn een afsplitsing van de kerken uit de Reformatie die onverkort de geweldloosheid van Jezus volgen. Doe was benoemd tot directeur van het *West Africa Network for Peacebuilding (WANEP)*, de eerste regionale vredesorganisatie in

Afrika, opgericht in 1998 en gevestigd in Ghana. Door hem aangemoedigd begon Gbowee zich verder te verdiepen in vredesopbouw, met name in "*The Politics of Jesus*" van de Mennonitische theoloog John Howard Yoder, en in het werk van Martin Luther King Jr., Mahatma Gandhi en de Ethiopische expert in conflictresolutie Hizkias Assefa.

Eind 1999 was WANEP op zoek naar vrouwen die zich voor vrede wilden inzetten en Leymah Gbowee werd uitgenodigd naar een conferentie in Ghana. Tijdens een follow-up conferentie in oktober 2000 ontmoette zij Thelma Ekiyor uit Nigeria, een advocate die opgeleid was in alternatieve conflictresolutie. Zij deelde met Gbowee haar droom om met een vredesorganisatie voor vrouwen te beginnen. In 2001 had de eerste bijeenkomst plaats van het *Women in Peacebuilding Network (WIPNET)* in Accra, de hoofdstad van Ghana.

Gbowee schrijft hierover in haar autobiografie: "*Hoe kan ik de opwinding van die eerste ontmoeting beschrijven...? Er waren vrouwen uit Sierra Leone, Guinee, Nigeria, Senegal, Burkina Faso, Togo - het merendeel van de zestien West-Afrikaanse landen. Op haar bescheiden en briljante wijze had Thelma een met de hand geschreven handboek gemaakt met oefeningen om vrouwen te betrekken en te leren hoe zij met conflicten en conflictresolutie kunnen omgaan. Vrouwen zouden zo ook beter begrijpen waarom ze moeten worden betrokken bij het oplossen van dit soort problemen.*"

In deze open omgeving van vrouwen met een groot verlangen naar vrede had Gbowee voor het eerst haar eigen pijnlijke verhaal kunnen doen. Toen zij op de vlucht was in Ghana, had ze met haar pasgeboren derde kind een week op de vloer in de gang van een ziekenhuis geleefd, omdat ze geen geld had om een kamer te betalen en niemand om haar te

helpen. Maar nu ontdekte ze, zo liet ze optekenen, dat er vrouwen waren die focusten op het samengaan van vrouwen en vredesopbouw. Thelma Ekiyor werd Gbowees trainer en vriendin. Zij lanceerde haar initiatief ook in Liberia en benoemde Gbowee als coördinator van *Liberian Women's Initiative*, kortweg *WIPNET Liberia*.

Leider van een massabeweging van vrouwen voor vrede

In het voorjaar van 2002 werkte Leymah Gbowee overdag beroepshalve aan traumabegeleiding en 's avonds als onbetaalde verantwoordelijke van *WIPNET Liberia*. Haar zus ontfermde zich mee over haar kinderen; Gbowees gezin was intussen uitgebreid met een vijfde, geadopteerd kind. Op een avond viel ze op het kantoor van *Liberian Women's Initiative* in slaap en kreeg een droom waarin ze een stem hoorde: "Verzamel de vrouwen om samen te bidden voor vrede."

Na een trainingssessie met een groep vrouwen kreeg ze enkele medestanders. Eén van hen was Asuta, een moslima. Op vrijdag trokken ze naar de moskeeën om er na het middaggebed vrouwen te ontmoeten en aan te spreken. Op zaterdag gingen ze naar de markten en op zondag naar enkele kerken in Monrovia. Telkens deelden ze folders uit met de boodschap: "We zijn het moe om te zien hoe onze kinderen worden gedood. We zijn het moe dat vrouwen worden verkracht. Word wakker en geef je stem aan ons protest voor vrede." Voor de talrijke vrouwen die niet konden lezen brachten zij eenvoudige tekeningen mee om de bedoeling van hun initiatief uit te leggen.

Tegen de zomer van 2002 werd Leymah Gbowee erkend als spreekbuis en inspirerende leidster van de *Women of Liberia Mass Action for Peace*. Zo begon een vredesbeweging met een groep vrouwen die biddend en zingend samenkwamen op de vismarkt van Monrovia. Langzaam maar zeker kwamen duizenden christelijke en islamitische vrouwen samen, over religieuze en etnische verschillen heen. Ze baden voor vrede met gebeden uit de christelijke en islamitische traditie. Na verloop van tijd hielden ze bijna dagelijks geweldloze manifestaties en sit-ins, tegen de orders van president Charles Taylor in, die als een dictator over het land heerste.

Op een bepaald moment greep deze vrouwenbeweging voor vrede nog naar een ander 'actie'middel: de vrouwen weigerden seksuele betrekkingen, zolang de burgeroorlog voortduurde. Leymah Gbowee zegt hierover: "Dit was een oproep die we enkele keren herhaalden voor een bepaalde tijd, vooral als symbolische actie en die veel aandacht in de media kreeg." In hun geweldloze strijd voor vrede bezette een grote groep vrouwen ook enige tijd een voetbalveld naast de Tubmanlaan: de laan die Charles Taylor twee keer per dag gebruikte van en naar Capitol Hill, het regeringsgebouw in Monrovia. Om goed op te vallen droegen alle vrouwen witte kleren of witte T-shirts met het *WIPNET*-logo als symbool voor vrede.

Een vredesakkoord na 14 jaar burgeroorlog

Uiteindelijk aanvaardde Taylor om op 23 april 2003 in een hoorzitting te luisteren naar deze vrouwen. Meer dan 2.000

vrouwen woonden de hoorzitting bij. Leymah Gbowee stond recht voor Taylor maar richtte zich vooral naar Grace Minor, de voorzitter van de Senaat en de enige vrouwelijke ambtenaar die aanwezig was: "We zijn de oorlog moe. We zijn moe van het lopen. We zijn moe van te bedelen om te overleven. We zijn moe te zien hoe onze kinderen verkracht en misbruikt worden. We zijn hier om de toekomst van onze kinderen veilig te stellen. Zo niet zullen onze kinderen later vragen: 'Mama, wat heb jij gedaan tijdens de grote crisis die ons land trof?'"

Korte tijd nadien schonk Grace Minor een aanzienlijk bedrag als financiële steun aan de vrouwenverzetbeweging. President Charles Taylor beloofde vredesgesprekken te beginnen in Ghana met de rebellen van *Liberians United for Reconciliation and Democracy* en nog een andere rebellenbeweging. In juni 2003 leidde Gbowee een delegatie van vrouwen uit Liberia naar Ghana om druk uit te oefenen op de strijdende partijen bij het vredesoverleg. Aanvankelijk hadden de vrouwen post gevat buiten de dure hotels waar de onderhandelaars verbleven. Toen de gesprekken van begin juni tot eind juli bleven aanslepen en er geen vooruitgang werd geboekt, terwijl het geweld in Liberia aanhield, leidde Leymah Gbowee enkele tientallen en nadien een paar honderd vrouwen het hotel binnen, tot aan de glazen deur die toegang bood tot de vergaderzaal waar de besprekingen plaatsvonden.

Gbowee overhandigde een bericht aan Abdulsalami Abubakar, voormalig president van Nigeria en voorzitter van de vergadering. Daarin stelden de vrouwen dat ze niet meer zouden weggaan voordat er een akkoord zou bereikt zijn. De boodschap werd overgemaakt aan de delegaties. Abubakar deelde mee: "Leymah en haar troepen hebben de hal bezet. Ze dreigen zelfs hun kleren uit te trekken, als de onderhandelaars de vergaderzaal zouden verlaten zonder akkoord." In Afrika geldt dit als een vloek, wanneer een gehuwde of bejaarde vrouw zichzelf opzettelijk zou ontbloten. In overleg met Abubakar, die sympathie voelde voor de actie, bleven de vrouwen tijdens de daaropvolgende dagen buiten de onderhandelingsruimte zitten. De Liberiaanse burgeroorlog eindigde officieel op 18 augustus 2003 met de ondertekening van een vredesovereenkomst in het hotel in Accra.

Naast het beëindigen van een 14-jaar durende burgeroorlog in Liberia leidde deze vrouwenbeweging voor vrede ook tot de verkiezing van Ellen Johnson Sirleaf in 2005 als eerste vrouwelijke president in Afrika. Samen met Ellen Johnson Sirleaf en de Jemenitische Karman Tawakkul ontving Leymah Gbowee de Nobelprijs voor de vrede in 2011 "voor hun geweldloze strijd ter beveiliging van vrouwen en voor het recht van vrouwen om voluit mee te werken aan vredesopbouw".

Consolideren van de vrede

Leymah Gbowee en de andere Liberiaanse vrouwenactivisten werden na de ondertekening van het vredesakkoord als nationale heldinnen in Monrovia ingehaald. Tegelijk beseften zij maar al te goed dat een oorlog van 14 jaar niet zomaar

ongedaan is met een vredesakkoord. 250.000 mensen hadden het leven verloren, waarvan een kwart kinderen. Er waren meer dan 350.000 intern ontheemden. Meer dan één miljoen mensen leden aan ondervoeding, mazelen en cholera. Een groot deel van het land was verwoest. Ook de psychische schade was enorm. Een hele generatie jonge mannen was opgegroeid met een wapen in de hand. Tal van vrouwen waren verkracht. Velen hadden hun dochters en moeders verkracht zien worden.

Gbowee pleitte voor het herstel van het land. Maar ze was diep geschokt door de arrogantie, onwetendheid en culturele ongevoeligheid van de agentschappen van de Verenigde Naties die de wederopbouw van het land naar zich toe trokken. Gbowee: "Mensen die een verschrikkelijk conflict hebben doorstaan, kunnen hongerig en wanhopig zijn, maar ze zijn niet dom. Ze hebben vaak een zeer goed inzicht hoe het land opnieuw kan opgebouwd worden." Zij pleitte dus voor het betrekken van het maatschappelijk middenveld en met name de vrouwenorganisaties bij de heropbouw van het land.

Leymah Gbowee verdiepte zich verder in de mogelijkheden tot vredesopbouw. Ze deed inspiratie op in *The Peace Book* van Louise Diamond over diverse vormen van vredesdiplomatie en *The Little Book of Conflict Transformation* van John Paul Lederach, oprichter en directeur van het *Center for Justice and Peacebuilding* aan de Eastern Mennonite University (USA). In het voorjaar van 2004 kreeg ze zelf de kans om conflicthantering te gaan studeren bij Hizkias Assefa aan dezelfde universiteit. Met Howard Zehr leerde ze ook over herstelrecht na zware conflicten. In 2006 en 2007 behaalde ze een masterdiploma in 'conflictransformatie en vredesopbouw' aan de Mennonitische universiteit. In september 2006 werd ze gevraagd om de algemene vergadering van de VN toe te

spreken ter gelegenheid van de 5de verjaardag van resolutie 1325 over de rol van vrouwen bij vredesopbouw.

De aanhoudende stress van de oorlog en de harde eisen die ze zichzelf had opgelegd hadden intussen hun tol geëist. Leymah Gbowee kampte met een ernstig alcoholprobleem. In april 2008, op het verjaardagsfeestje van haar oudste zoon, was dit voor de hele familie plots zeer duidelijk geworden. Voor Gbowee was het moment gekomen om een goede beslissing te nemen: "Toen ik mijn kinderen doodsbang zag kijken naar mij, heb ik besloten: ik drink niet meer."

Krediet geven aan God

Haar memoires vangen aan met de woorden: "Alle lof, heerlijkheid en eer aan God voor zijn goedgunstigheid voor mij." Op een bepaald moment heeft Leymah Gbowee getuigd: "Wat ik heb tot stand gebracht, was door de genade en de barmhartigheid van God. Hij was er in de moeilijkste ogenblikken. Ik heb deze reis als vredestichter niet kunnen volbrengen zonder zijn hulp en mijn geloof in hem."

Leymah is de verteller en hoofdpersoon in een documentaire uit 2008 *Pray the Devil Back to Hell*. De titel verwijst naar een uitspraak van Gbowee dat Charles Taylor in staat was tot: *Pray the Devil Out of Hell*. Daarom deed ze een oproep aan zowel moslima's als aan christelijke vrouwen om voor het omgekeerde te bidden. De documentaire werd op openbare televisiezenders uitgezonden in de Verenigde Staten en o.m. ook in Nederland, en werd in tal van landen gebruikt bij vormingssessies over de rol van vrouwen bij vredesopbouw.

Op 21 februari 2013 werd in Leuven het *Leymah Gbowee Scholarship Fund for Leadership for African Women* ingehuldigd. Dit fonds werd opgericht door de Katholieke Universiteit Leuven en heeft als doel Afrikaanse vrouwen een bacheloropleiding te laten volgen aan een West-Afrikaanse universiteit, gevolgd door een masteropleiding aan de KU Leuven.

Liberiaanse vredesactivistes demonstreren voor de Amerikaanse ambassade in Monrovia, Liberia (foto: Abigail Disney - Creative Commons)

Bronnen

Mighty be Our Powers. How Sisterhood, Prayer and Sex Changed a Nation at War, de autobiografie die Leymah Gbowee in samenwerking met Carol Mithers schreef in 2011. Het werk verscheen ook als gesproken boek bij Blackstone Audiobooks.

Pray the Devil back to Hell, documentaire van Gini Reticker

Wikipedia, the free encyclopedia

IZZELDIN ABUELAISH - IK ZAL NIET HATEN

Jan Vanden Berghe

Op 18 januari 2009 kwamen de drie oudste dochters van dokter Izzeldin Abuelaish bij een raketaanval vanuit Israël op de Gazastrook om het leven. Om dit drama te verwerken schreef hij zijn levensverhaal uit: "I shall not hate". Het werk verscheen begin januari 2011, en werd vrijwel onmiddellijk vertaald in het Nederlands¹. Mede daardoor is hij ook bij ons bekend geworden als een inspirerende vredesfiguur voor de hele wereld, en in het bijzonder voor allen die betrokken zijn bij het al zo lang aanslepende conflict tussen Israël en Palestina.

Voorgeschiedenis

Dokter Abuelaish werd in 1955 geboren in het Jabalia-kamp, met 100.000 inwoners het grootste vluchtelingenkamp in de Gazastrook. Om eventuele moeilijkheden te vermijden waren zijn ouders zeven jaar eerder, bij de oprichting van de staat Israël, "voor enkele weken" naar familie in de Gazastrook getrokken, een 20-tal kilometer van hun woonplaats. Die "enkele weken" draaiden uit op een definitieve verhuis... Maar contacten met vroegere burens bleven bestaan. Als 15-jarige mocht Izzeldin op die manier tijdens de vakantie wat gaan bijverdienen in Israël, op een boerderij van Sefardische Joden². Hij hield er fijne herinneringen aan over...

In 1983 behaalt hij het diploma geneeskunde aan de universiteit van Caïro. Hij gaat in 1985 aan de slag als huisarts in Saoedi-Arabië, huwt in 1988, specialiseert zich in Londen in verloskunde en vruchtbaarheidstechnieken, en keert op 16 januari 1991 terug naar Gaza. De eerste Golfoorlog is pas achter de rug, de eerste Intifada is nog bezig (1987-1993).

In 1993 zet hij een eigen kliniekje op in Gaza. Hij werkt ook voor de Verenigde Naties in Palestina, en volgt verder opleiding in het befaamde Soroka-ziekenhuis (Beersheva, Israël), waar hij vanaf 1997 als arts aan het werk gaat. Ook hier heeft hij een goede verstandhouding met Israëli's. Hij schrijft: "... mijn ervaring met Israëli's met wie ik samenwerkte was dat ze naar de patiënt keken, en niet naar diens nationaliteit of etniciteit."³ Hij besluit om Hebreeuws te leren: "Ik was bang dat het vertrouwen van patiënten in mijn werk kon afnemen als ze merkten dat ik de taal onvoldoende beheerste."⁴ Vanaf dan pendelt hij regelmatig tussen Israël en de Gazastrook: van zondag tot donderdag werkt hij in het ziekenhuis in Israël, op

1 Izzeldin ABUELAISH, *Bruggen, geen muren. Het hoopvolle verhaal van een arts die zich inzet voor vrede in de Gazastrook en Israël*, Meulenhof, 2011. Het is het verhaal van zijn familie, en van daaruit het verhaal van Gaza en de hele regio. Doorheen het verhaal van de 'feiten' proef je wat die geschiedenis met de auteur gedaan heeft. Je maakt kennis met een echte Palestijn, een diepgelovige moslim, een sterke en milde mens, en een warme cultuur die echte menselijkheid hoog in het vaandel draagt. In de volle zin van het woord inspirerende lectuur!

2 Sefardische joden: met voorouders uit Spanje en Portugal.

3 O.c. blz. 117.

4 O.c. blz. 117.

foto: Queen's University, 2011 - Creative Commons

vrijdag en zaterdag is hij 'op weekend' thuis, en ook daar vaak beschikbaar voor mensen die een beroep op hem doen.

Hij vertelt dat zijn collega's er vaak van uit gingen dat hij – als Palestijn – in Israël woonde. Maar zodra hij de kans zag, liet hij hen weten dat hij effectief in de Gazastrook woonde. Wanneer ze elkaar nog beter kenden, nodigde hij hen uit om met die realiteit te komen kennismaken: één weekend per maand hield hij vrij om hen in het vluchtelingenkamp te ontvangen en vanuit die ervaring met hen in gesprek te gaan over mogelijke politieke uitwegen...

In 2003-2004 is hij opnieuw een jaar weg van huis: hij gaat een voortgezette opleiding openbare gezondheidszorg en gezondheidsbeleid volgen aan de Harvard University in de VS. Terug thuis eind juni 2004 denkt hij eraan in de politiek te gaan – Fatah wil hem op de lijst, maar hij beslist als onafhankelijke naar de verkiezingen van 2006 te gaan, en raakt niet verkozen. Via de Wereldgezondheidsorganisatie werkt hij in 2006 en 2007 in Afghanistan, en in 2008 in Kenia en Oeganda.

Dramatische maanden

Begin september 2008 moet Abuelaish zijn bezigheden in het Erasmusziekenhuis in Brussel onverwacht onderbreken, wanneer hij verneemt dat zijn twintig jaar jongere echtgenote plots ernstig ziek is geworden. Hij keert naar huis terug, waar zijn vrouw precies een week later aan leukemie overlijdt. Zijn steun en toeverlaat, en moeder van hun acht kinderen, is er nu niet meer...

Drie maand later, op 27 december 2008, begint de "Operatie Gegoten Lood". Dokter Abuelaish, die ondertussen in medische kringen in Israël een hoge faam geniet, wordt aangesproken door een journalist en mag voor een Israëliësch tv-station elke dag telefonisch verslag uitbrengen over de toestand in Gaza.

Op 14 januari 2009 krijgt hij vanuit Toronto een aanbieding om als gastdocent les te gaan geven aan de Danna Lana School of Public Health. Op 16 januari is er een feestje thuis: de 13-jarige Aya is die ochtend voor het eerst ongesteld en zus Mayar vindt dat iedereen haar moet feliciteren, “want nu is ze een vrouw.”⁵ Dezelfde dag beslissen de oudste kinderen mee om op het aanbod van Toronto in te gaan. Twee dagen later, op 18 januari, zijn ze er niet meer: Aya (13), Mayar (15) en Bessan (21) komen om bij een raketaanval, samen met hun nichtje Noor.

Een verschrikkelijk moment

Het drama gebeurde net toen Abuelaish aan de telefoon zijn dagelijks verslag uitbracht vanuit Gaza. De journalist die hem tijdens de uitzending aan de lijn had, hoorde plots de stem van de dokter omslaan in een hartverscheurend gehuil. Gegrepen door de emotie van het moment besliste hij het telefoongesprek niet te onderbreken; hij ging door met vragen, met luisteren en riep in de uitzending de hulpdiensten op om naar de plaats van de ramp te rijden. Op die manier waren velen in Israël direct getuigen van dit vreselijk gebeuren.⁶ Een dag later was de eerste ‘oorlog’ tussen Israël en de Gaza-strook onder het bewind van Hamas⁷ voorbij. Precies vier maand na de dood van zijn vrouw verloor dokter Abuelaish nu ook drie dochters...

“I shall not hate”

Uiteindelijk maakte dit zeer pijnlijk gebeuren aan de hele wereld duidelijk hoe iemand, als diepgelovige moslim en uitdrukkelijk gevoed door dit geloof, een lichtend voorbeeld werd voor de hele mensheid. Hij, die zich de hele tijd geprofileerd had als vredesactivist, als iemand die vijandsbeelden tracht af te breken en als dokter “het leven” wil doen zegevieren, bleef zichzelf helemaal trouw, en weigerde zich te laten gaan in wanhoop en wraakgedachten. “I shall not hate” werd terecht de titel van zijn boek:

In de dagen na de dood van mijn dochters en mijn nichtje hadden de meeste mensen met wie ik sprak het vooral over wraak. Zeev Rotstein⁸ was erin geslaagd mijn andere kinderen naar tel Aviv te krijgen, en hij regelde ook een onderkomen voor ons vlak bij het ziekenhuis. Atta, die voor mijn jongere kinderen had gezorgd en die de begrafenis van de meisjes had georganiseerd, was ook meegekomen. Zijn dochter Ghaida lag nog altijd op intensive care en haar verwondingen waren zo zwaar dat we nog steeds voor haar leven vreesden. Shatha had verdere behandeling

5 O.c. blz. 210

6 Via het internet vind je gemakkelijk dat (Engels ondertiteld) live-moment terug op YouTube.

7 Een tweede aanval, 8 dagen lang, vond plaats in november 2012, een derde in 2014. Ter info: de Operatie Gegoten Lood kostte iets meer dan 1400 Palestijnen en 13 Israël’s (waarvan 4 door eigen soldaten) het leven.

8 Zeev Rotstein, sinds 2004 algemeen directeur van het Chaim Sheba Medical Center in Tel Hashomer, Israël.

nodig om haar gezichtsvermogen te redden. Na weer een operatie deelde Dalal chocolaatjes uit aan de medewerkers van het ziekenhuis en aan de andere patiënten – wat onze manier is om een moeilijke situatie kracht bij te zetten. Mijn kinderen en ik probeerden ons te redden en een antwoord te vinden op de alom klinkende roep om Israëlisch bloed ter vergelding van de dood van onze meisjes. “Haat u de Israël’s niet?” vroeg iemand. “Maar welke Israël’s moet ik dan haten?” luidde mijn antwoord. De artsen en het verplegend personeel waar ik mee samenwerk? De mensen die alles doen om het leven van Ghaida en de ogen van Shatha te redden? De baby’s die ik ter wereld heb helpen komen? Families als de Mamoody’s, die me als kind werk en onderdak hebben geboden?

De oproepen tot vergelding verstomden echter niet. Hoe zat het dan met de soldaat die vanuit zijn tank de dodelijke salvo’s had afgevuurd? Haatte ik hem dan niet? Zo zit het systeem hier blijkbaar in elkaar: we gebruiken haat en schuld om aan het gegeven te ontkomen dat we ooit tot elkaar zullen moeten komen. De soldaat die mijn huis onder vuur had genomen zal door zijn eigen geweten vast al voldoende zijn gestraft, hij zal zichzelf ongetwijfeld afvragen wat hij in vredesnaam gedaan heeft. En als dat vandaag nog niet het geval is, dan wordt hij een dezer dagen wel vader. Zijn optreden zal hem achtervolgen als hij eenmaal ziet hoe waardevol het leven van een eigen kind is.

Tegen degenen die op wraak uit zijn, zeg ik dit: al neem ik wraak op het volledige Israëlische volk, mijn dochters krijg ik er niet mee terug. Haat is een ziekte die genezing en vrede in de weg staat.⁹

Een nieuw begin

Die dramatische gebeurtenis van 18 januari 2009 veranderde ook niets aan de beslissing die enkele dagen voordien was genomen. Zodra de gezondheid van zijn gekwetste kinderen het toeliet, verhuisde dokter Abuelaish met de rest van zijn gezin naar Canada.

Hij is nu verbonden aan de Universiteit van Toronto, in de faculteit die zich specifiek inlaat met publieke gezondheidszorg: de Danna Lana School of Public Health. Hij doceert er drie vakken: de gezondheid van vrouwen in conflictgebieden, gezondheid als motor voor vredeswerk en internationale perspectieven i.v.m. het beleid voor openbare gezondheid. Daarin gaat hij in op de diepere oorzaken van sociale en politieke conflicten, en wijst hij concrete en pragmatische wegen aan om gezondheid te bevorderen als een middel voor vredesopbouw.

Abuelaish is tevens de oprichter en voorzitter van “Daughters for Life”¹⁰ - “Dochters voor het leven”, een Canadese

9 O.c. blz. 224-225.

10 Zie www.daughtersforlife.com.

liefdadigheidsinstelling die studiebeurzen uitreikt aan jonge vrouwen uit het Midden-Oosten. Met deze stichting wil hij andere jonge vrouwen de kans bieden om de dromen van zijn dochters tot vervulling te brengen: zij zagen uit naar een vorming die hen in staat zou stellen om echt bij te dragen tot vrede. Op die manier hoopt hij verder zijn steentje bij te dragen tot vrede in het Midden-Oosten, en daarmee in de hele wereld.

Het is geen kunst om duizend mannen te vinden die oorlog willen voeren, maar vijf vrouwen met die voorkeur vinden is een stuk ingewikkelder. Dit is overduidelijk een geschikt moment om de Palestijnse vrouwen en meisjes sterker te maken, ze respect en onafhankelijkheid te geven en ze de leiding te laten nemen. Te veel vrouwen kunnen omwille van financiële en culturele omstandigheden geen fatsoenlijk onderwijs volgen. In te veel families met een beperkte hoeveelheid geld kunnen de meisjes nog zo serieus en toegewijd zijn, maar krijgen toch alleen de jongens echte kansen.[...]

Een bekend Palestijns gezegde luidt: de moeder is de school. Als deze school van het juiste materiaal wordt voorzien, zullen de leerlingen beter en succesvoller worden, en daarmee ook de natie. Onderzoeken van de Wereldbank en het North-South Institute hebben uitgewezen dat aandacht voor de gezondheid en het onderwijs voor vrouwen in een gemeenschap tot versterking van de economie zal leiden. De Wereldbank doet daar al sinds 1985 elke vijf jaar onderzoek naar, en het bewijs is onweerlegbaar dat het investeren in vrouwen en meisjes tot een vermindering van armoede en conflicten leidt. [...]

Een gezonde samenleving heeft verstandige en goed opgeleide vrouwen nodig. Een gezonde en goed opgeleide vrouw zal een gezond en goed opgeleid gezin krijgen. Er moet een verband worden gelegd tussen onderwijs en gezondheidszorg, en de meest doelmatige manier om dat te doen is ervoor zorgen dat zowel onderwijs als gezondheidszorg voor alle vrouwen bereikbaar wordt. Een dergelijke investering zal niet alleen het denken, maar ook de feitelijke machtsverhouding in het Midden-Oosten veranderen. Het verwijderen van barrières waar onze vrouwen en meisjes op stuiten, kan heel goed tot vreedzame co-existentie leiden.¹¹

Tot slot

Bij de viering van het 10-jarig bestaan van MO* was Izzeldin de gastspreker in Brussel.¹² In zijn toespraak wees hij erop dat dokters niet geroepen zijn om symptomen te bestrijden, maar de ziekte. Het geweld dat telkens weer de kop opsteekt is het symptoom, het onrecht is de ziekte. Het geweld niet

goedpraten, dat is één iets. Maar om aan genezing te werken is méér nodig!

Hetzelfde verhaal kwam onlangs weer in beeld. Te midden van de nieuwste clash tussen Hamas en Israël, op 13 augustus ll., verscheen op een Britse medische website een brief van een Israëlische dokter, gericht aan "een Palestijnse collega". Onder de titel "We are both doctors" merkte geriater Mark Clarfield op dat ze als dokters zowel Palestijnen als Israël's helpen om zo vlug mogelijk gezond te worden. Zijn Palestijnse collega verwijt hij dan ook niets – omdat hij "de regering van Hamas verantwoordelijk acht voor dit conflict". Voorts prees hij zijn zoon, die bereid was om in het leger dienst te doen, om zijn familie en zijn werk als dokter te beschermen.

Dezelfde dag nog kwam er een antwoord... vanwege dokter Abuelaish. Na het verhaal van wat hem zelf overkwam, en het oproepen van de gevolgen van de nieuwe gewelduitbarsting in Gaza, besluit hij op deze manier: "We zijn allebei dokter. We verwijten het onze patiënten niet dat ze ziek zijn, we kijken naar de symptomen om de ziekte te kunnen behandelen. Zowel de patiënt als de dokter moet zijn verantwoordelijkheid opnemen, in de kliniek en erbuiten. Dokters kunnen als verbindingspersonen en boodschappers van menselijkheid een sterke vredeskracht zijn.

Het steeds opnieuw opflakkerende geweld zal nooit een oplossing brengen voor wat zich afspeelt tussen de Palestijnen en de Israël's. Het geweld is een gevolg van een schending van de menselijke waardigheid. De Palestijnen moeten vrijheid en onafhankelijkheid krijgen. De chronische ziekte hier is de bezetting.

Gaza begraaft zijn doden, maar er zijn ook nog bijna 10.000 zwaar gekwetsten. Meer dan 10.000 huizen, scholen en klinieken werden vernield. Als vader en als dokter moeten we onze kinderen het leven naar waarde leren schatten.

We zijn allebei dokter, door de Eed van Hippocrates gebonden om het leven te behoeden, of we moslim zijn, jood of christen. Heeft u uw zonen dit verteld? Ik zou willen dat u uw zonen zegt dat ze anderen geen kwaad mogen doen, geen mensen mogen doden. Uw zonen vechten voor een land dat een andere natie bezet houdt. Heeft u hen dit verteld? Ik vraag u uw zonen te zeggen dat ze hun wapens moeten neerleggen en zich tegen deze wreedheden uitspreken."¹³

Zo blijft Izzeldin Abuelaish zichzelf trouw. Niet alleen als 'iemand die niet haat', maar als een goede arts die niet blijft steken bij symptomenbehandeling, maar die genezing wil brengen door de aandacht te vestigen op de ziekte. En die tegelijk wil bijdragen aan de toekomst door gemotiveerde jonge vrouwen de kans te geven om te studeren.

11 O.c. blz. 167-168.

12 Zie: Izzeldin Abuelaish @ 10 years of MO* (Youtube, 10 januari 2013)

13 Bron: British Medical Journal, www.bmj.com. Beide brieven hebben we voor u bij elkaar gezet in een klein bestand. Uitstekend materiaal voor een boeiende les Engels! Bestellen bij karin.seberechts@paxchristi.be.

NATALJA ESTEMIROVA - 1958-2009

Brigitte Storms

foto: frontlinedefenders - Creative Commons

Vijf jaar is het reeds geleden dat journaliste en mensenrechtenactiviste Natalja Estemirova op een laffe manier werd vermoord.

Op 15 juli 2009 rond 08.30 u. werd Natalja ontvoerd nabij haar woning in Grozny, toen ze vertrok naar haar werk bij Memorial.

Twee getuigen zagen

dat ze in een kleine witte auto werd geduwd. Ze hoorden haar roepen dat ze ontvoerd werd. Toen haar collega's tevergeefs op haar wachtten en haar probeerden te bellen, nam de ongerustheid toe.

Enkele uren later werd haar lichaam teruggevonden in een bos in het naburige Ingoeshetië, niet ver van Nazran. Ze was tweemaal in het hoofd geschoten en éénmaal in de borst. Helaas was de moord op Natalja Estemirova geen verrassing. Ze deed verslag van de afpersingen en schendingen van mensenrechten in Tsjetsjenië en werd geregeld bedreigd.

Oleg Orlov, bestuurder van HRC Memorial zei: "Ik weet zeker wie verantwoordelijk is voor de moord op Natalja Estemirova. We kennen die man allemaal. Het is Ramzan Kadyrov, president van de Tsjetsjeense Republiek. Ramzan bedreigde Natalja, beledigde haar en beschouwde haar als zijn persoonlijke vijand. We weten niet of Ramzan zelf de opdracht gaf of iemand uit zijn omgeving." Deze uitspraak leverde Orlov een proces op wegens smaad, ingespannen door Kadyrov.

Tatjana Lokshina van Human Rights Watch twijfelt er evenmin aan dat de moord verband houdt met het werk van Natalja. "De laatste jaren hebben de overheden van de Tsjetsjeense Republiek, inclusief Kadyrov, herhaaldelijk hun ongenoegen geuit over de activiteiten van Estemirova. Ze hield zich bezig met extreem gevoelige gevallen van mensenrechtenschendingen in Tsjetsjenië. We geloven dat ze werd vermoord door officiële instanties en dat de overheid zelf bij de moord was betrokken. Het feit dat de autoriteiten nalaten deze zaak ernstig te onderzoeken, lijkt dat vermoeden te bevestigen."

Igor Kalyapin van Committee Against Torture vertelt dat de situatie in Tsjetsjenië sindsdien aanzienlijk is veranderd, en niet alleen omdat ze een belangrijke voorvechter verloren. "Deze moord was een duidelijke waarschuwing. In het verleden deden mensen vaak een beroep op Natalja en op Memorial. Nu lijken ze te denken dat het een hopeloze zaak is."

De Tsjetsjeense autoriteiten reageerden afwijzend op deze beschuldigingen. In een interview met Radio Liberty deed

Ramzan Kadyrov enkele uitspraken die zijn eerdere uitingen van openlijke bezorgdheid en spijt over Natalja Estemirova tegenspreken. "Ze was een vrouw die nooit enige eer, waardigheid of geweten heeft gehad." Tijdens een interview met Russia Today in januari 2010 beschuldigde Kadyrov Boris Berezovsky van de moord op Estemirova. Hij sprak zijn overtuiging uit dat de schuldigen berecht zouden worden, maar gaf toe dat dat nog niet gebeurd was.

Diverse Europese en westerse politici, het Europees Parlement en VN-secretaris Ban Ki-Moon, spraken hun afschuw uit over de moord en drongen er bij de Russische autoriteiten op aan deze zaak grondig te onderzoeken en de schuldigen voor de rechter te brengen.

Journalisten van Novaya Gazeta, Memorial en de International Federation for Human Rights stelden een onafhankelijk onderzoek in en monitoren het officiële onderzoek. Zij noemen de uitkomst van het officiële onderzoek, dat Alkhazur Bashayev als schuldige aanwijst, een cover-up. Bashayev zou trouwens gedood zijn in 2009.

Natalja kon zich als kind van Russisch-Tsjetsjeense ouders goed inleven in beide volken. Ze werd geboren in 1958 in Kamyshlov in de zuidelijke provincie Saratov en studeerde geschiedenis in Grozny, Tsjetsjenië. Bij de deportatie door Stalin van de hele Tsjetsjeense bevolking in februari 1944, moest het gezin van haar vader 13 jaar lang in Kazachstan doorbrengen. Na deze ballingschap leerde hij Natalja's Russische moeder kennen. Natalja was aanvankelijk geschiedenislerares in Grozny, maar door de confrontatie met de gruwel van de oorlog groeide ze uit tot een gedreven mensenrechtenactiviste die haar leven heeft gegeven in dienst van de vrede en rechtvaardigheid in haar land, dat gruwelijk heeft geleden en nog altijd lijdt onder oorlog, terreur, verdrukking en wetteloosheid.

Vanaf 1992 begon ze vluchtelingen te helpen en zich bezig te houden met mensenrechten. Tijdens het Ingoesh-Ossetisch conflict in Noord-Ossetië stelde ze mee de lijsten van slachtoffers op. In 1998 lanceerde Natalja haar eerste mensenrechtenproject, gechoqueerd door het lot van veel mannen die in de filtratiekampen van de FSB (Russische Veiligheidsdiensten) hadden gezeten. In 1999 was zij één van de eersten die informatie publiceerde over de Russische raketaanval op een konvoi vluchtelingen op de weg van Baku naar Rostov.

Aanvankelijk schreef ze onder een pseudoniem, maar na haar deelname aan meetings en conferenties werkte ze onder eigen naam. Meer dan tien jaar leverde ze artikels en rapporten voor Novaya Gazeta, een kritisch en onafhankelijk nieuwsblad, voor Kavkazsky Uzel, een onafhankelijke website die nieuws brengt uit de Kaukasische regio, met de nadruk op mensenrechten, politiek en vrije meningsuiting, en voor Memorial, een organisatie die werd opgericht door Andrei Sacharov. Memorial is gevestigd in Moskou en legt zich toe op de mensenrechtenschendingen in heel de Russische Federatie. Het beschikt ook over een documentatiecentrum over deze materie.

Natalja reisde rond in moeilijke omstandigheden, interviewde talloze mensen, nam honderden foto's van slachtoffers - volwassenen en kinderen - in ziekenhuizen in Tsjetsjenië en Ingoeshtië. Dat resulteerde in tientallen fotoreportages, rapporten en artikels waarin ze informatie verzamelde rond schendingen van mensenrechten en de onrechtvaardigheid van het regime aan de kaak stelde.

Naast haar journalistieke werk hielp ze slachtoffers van bombardementen, ontvoeringen, executies, beschietingen en martelingen. Mensen kwamen naar haar om hulp in de hoop dat de misdaden op zijn minst bekend zouden worden, terwijl ze zelden of nooit bestraft werden.

Natalja werkte geregeld samen met Anna Politkovskaja, een leeftijdsgenote die ook voor Novaja Gazeta werkte en eveneens vermoord werd (in 2006) omwille van haar kritiek op het regime van Poetin en Kadyrov. Ze reisden vaak samen, maakten samen veel mee en waren allebei vast overtuigd van de noodzaak van de gevaarlijke taak die ze op zich hadden genomen.

Natalja werd op diverse niveaus bedreigd door officiële instanties maar wou kost wat kost doorgaan met haar levenswerk in Tsjetsjenië.

Op de begrafenis van mensenrechtenadvocaat Stanislav Markelov, ook vermoord in 2009, zei Natalja Estemirova dat ze absoluut zeker was dat de moorden op haar vrienden Anna en Stanislav uitgevoerd werden "met de zegen van de machthebbers". "Wij, vechters voor de mensenrechten, verdedigen de mensenrechten en vechten tegen misdaden terwijl de staat ons bestrijdt. Niet alleen worden er geregeld strafzaken tegen ons aangespannen, er wordt ook geen onderzoek gedaan naar de daders van de moorden."

Enkele maanden na de moord op Estemirova richtten diverse prominente Russische mensenrechtenorganisaties onder leiding van de Nizhny Novgorod Committee Against Torture een Joint Mobile Group op, die teams van mensenrechtenadvocaten naar Tsjetsjenië stuurt om de slachtoffers van de zwaarste mensenrechtenschendingen bij te staan in de verdediging van hun rechten. Deze Joint Mobile Group wordt op zijn beurt geregeld bedreigd en geïntimideerd door de overheden (o.a. Ramzan Kadyrov himself) opdat ze hun werk zouden staken. Sinds de moord op Natalja is de situatie voor mensenrechtensrijders en journalisten er nog slechter op geworden in Tsjetsjenië. Human Rights Watch krijgt veel meldingen van bedreigingen, intimidaties, pesterijen, ontvoeringen.

De moorden op Anna Politkovskaja, Stanislav Markelov en Natalja Estemirova zijn het trieste bewijs dat activisten-journalisten straffeloos en zelfs in volle daglicht worden vermoord. Na de eerste moord wou Dimitri Muratov, de hoofdredacteur van Novaja Gazeta, dat zijn journalisten een opleiding in zelfverdediging zouden volgen, desnoods met een vuurwapen. Toen kort na de dood van Natalja in augustus nog twee mensenrechtenactivisten werden vermoord in Grozny - Zarema Sadulajeva en haar echtgenoot Umar Dzhabrailov -

kondigde de krant aan dat ze niet langer het risico wou nemen haar journalisten naar Tsjetsjenië te sturen.

De internationale erkenning die ze kreeg voor haar moedig werk, vertaalde zich in de Right Livelihood Award van het Zweedse parlement in 2004, de Robert Schuman Medaille van het Europees Parlement in 2005 en de eerste Anna Politkovskaja-prijs van RAW (Reach All Women in War) in oktober 2007.

Pax Christi Vlaanderen leerde Natalja kennen tijdens het seminarie Vredeseducatie in Sint-Petersburg in november 2003. Ze was daar uitgenodigd door de Soldatenmoeders die door middel van contacten met activisten vaardigheden rond conflictantering wilden bijbrengen. Natalja vroeg er vooral aandacht voor de kinderen, een zeer kwetsbare groep in tijden van conflict. Jan Vanden Berghe zette er de methode van Pat Patfoort over geweldloos omgaan met conflicten uiteen en Hilde Wyninckx sprak als groene leerkracht over communicatie met kinderen. Natalja maakte indruk door haar rustige vastberadenheid.

In december van datzelfde jaar was ze aanwezig op het Tsjetsjeens Wereldcongres "De verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap in het zoeken naar een vreedzame oplossing voor het Russisch-Tsjetsjeens conflict", in Antwerpen. Ze logeerde toen bij Pax Christi.

In 2004 was Natalja Estemirova opnieuw in België als Vredesweekgetuige rond het thema "Vrouwen als kracht van vrede". Ze gaf lezingen in scholen, interviews aan kranten en de radio, was aanwezig tijdens de vredesoptocht in Brussel en werd in het stadhuis van Kortrijk ontvangen door Stefaan De Clerck. Natalja had toen een zeer druk programma maar was blij dat ze dit werk kon verrichten; aandacht vragen voor de moeilijke situatie in haar land en de hoop uitspreken dat het werk van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg - alstublieft - gerechtigheid zou brengen voor de burgers in de Russische Federatie.

Zo leerden wij Natalja kennen als een vrouw die haar kracht 100% inzet voor vrede!

Natalja Estemirova en Annemarie Gielen in 2004
(foto: Pax Christi Vlaanderen)

JESUIT REFUGEE SERVICE SYRIA - WERKEN ONDER EEN PLETWALS VAN GEWELD

*Getuigenis door s.j. Murad en s.j. Ziad (Sarajevo, 8 juni 2014),
aangevuld met onderzoekwerk van Annemarie Gielen*

Op 8 juni 2014 ontvingen s.j. Murad Abu Seif en s.j. Ziad Hilal van Jesuit Refugee Service Syria in de Bosnische hoofdstad Sarajevo de 'Peace Award' van Pax Christi International. Ter gelegenheid van het 'Sarajevo Peace Event 2014' had de internationale Pax Christi-beweging daar verzamelen geblazen. In de context van zowel de aanleiding tot de Eerste Wereldoorlog, met de aanslag op kroonprins Franz-Ferdinand in 1914, als de Bosnische oorlog (1992-1995), die startte met de moord op een Bosnisch meisje op een van de bruggen in Sarajevo, was deze prijsuitreiking erg indrukwekkend. Het leed van zoveel mensen in Syrië, die door de pletwals van de revolutie worden gemengeld, kreeg een extra dimensie door de locatie van deze vredesceremonie. Nog indrukwekkender waren echter de woorden van fr. Murad en fr. Ziad, doordrongen van een innerlijke kracht tot vrede. Hun getuigenis is een sprekend voorbeeld van de worsteling met onrecht en onderdrukking aan de ene kant en hoe daarop te reageren aan de andere. Hier het verhaal dat zij brachten op 8 juni II.

De "Jesuit Refugee Service" of Vluchtelingendienst van de Jezuïeten werd in 1980 opgericht door priester Pedro Arrupe, geboren in Spanje in 1907. Toen hij geneeskunde aan het studeren was, besloot hij in te treden in het klooster. Na theologische en filosofische studies in België en Nederland trad hij in 1936 als priester in bij de jezuïeten. In 1939 werd hij naar Japan gezonden, waar hij in 1945 de atoomaanval op Hiroshima meemaakte en een noodhospitaal liet inrichten in de gebouwen van de jezuïeten. Priester Pedro was een erg charismatische figuur, die zijn medische ervaring wilde inzetten voor de verbetering van het lot van de zwaksten.

In 2008 werd de Jesuit Refugee Service Syria (JRS Syria) opgericht voor vluchtelingen uit Irak: een werking werd opgestart in Damascus en Aleppo. Toen de opstanden begonnen in Syrië was dat een ernstige uitdaging voor JRS Syria. In de projecten van JRS Syria werkten van bij het begin mensen met verschillende achtergronden en religies. Bij het begin van de revolutie waren drie mensen uit die kringen actief in geweldloze actiegroepen. De corruptie was immers hoog en vernietigde stilaan de samenleving. Op de vraag wat zij wilden, antwoordden zij: aanwezig zijn, klaar staan voor de mensen, bereid zijn om de mensen die lijden te dienen. Zij stelden zich op voor democratie en tegen geweld, tegen verdeling en racisme.

Vanaf begin april 2011 was er vooral veel geweld in Homs, waar een jezuïetenklooster was. JRS Syria had de handen vol om mensen op te vangen, op de vlucht voor het geweld. Een jaar later escaleerde ook het geweld in Aleppo. De basisgroep van JRS Syria in Homs groeide snel uit tot 243 vrijwilligers. Deze basis bood onderdak aan families, vooral moslims: zij

Ken Gavin, Murad Abu Seif en Ziad Hilal van JRS bij de uitreiking van de Peace Prize van Pax Christi International (foto: Pax Christi International, 2014)

werden opgevangen in het klooster en in enkele kerken. Dat was wel een vreemde gewaarwording voor hen, maar zij accepteerden dankbaar elke hulp. JRS Syria kreeg hulp uit de samenleving, van artsen, verplegers, ingenieurs: iedereen die een steentje kon bijdragen, deed dat. Op dit moment kunnen zij 65.000 mensen helpen met voedsel, dankzij een goed georganiseerde keuken. JRS Syria bedient ook 5 gevangenen van eten. De regering heeft nl. alle middelen voor het gevangeniswezen opgeschort en geeft slechts 0,50 euro per persoon. Verder zijn er ook zo'n 10.000 families die een beroep kunnen doen op de gratis diensten van een medisch centrum en een psychosociaal centrum voor kinderen, waar ze kunnen sporten, tekenen, enz. Voor studenten werd een apart opvanghuis opgericht.

In de congregatie in Homs woonden ook enkele buitenlandse priesters: Frans van der Lugt (de overste), Michael Bunkmayer en een Poolse jezuïet. Enkel vader Frans bleef ter plaatse, ondanks zijn hoge leeftijd. Hij wilde dicht bij de mensen blijven, waar hij al sinds 1966 mee verbonden was. Zijn motto en dat van de andere jezuïeten was om bruggen te bouwen tussen de mensen, om vertrouwen te creëren als tegengif tegen angst. Om dat te bewerkstelligen zetten zij concrete samenwerkingsprojecten op, in alle openheid. Deze openheid volhouden tijdens de gewelddadige acties van het regeringsleger en de rebellen was een enorme opgave.

In Homs bevinden zich drie kerken, elk op 500 meter van elkaar. Vader Frans verbleef in de kerk in de oude stad, vader Ziad in een huis van zusters op 1 km daar vandaan. Vanaf 30 mei 2012 heeft Ziad Frans niet meer gezien, omdat het te gevaarlijk was om naar het stadscentrum te gaan door de belegering van de rebellen. 100.000 mensen sloegen op de vlucht, zowel christenen als moslims. Alles stond leeg. Pas op 7 mei 2014 werd het beleg beëindigd en kregen de rebellen een be-

veiligd escorte naar Damascus. Priesters werden meegestuurd tijdens de rit met verschillende bussen om te verhinderen dat er op de rebellen zou worden geschoten. Eén maand voor het beëindigen van de belegering, op 7 april 2014, werd vader Frans vermoord... een zwarte dag voor de jezuïeten en voor de vele tienduizenden mensen die vader Frans hebben gekend. Op het hoogtepunt zaten er 40 families in zijn huis in de binnenstad. Nu heeft het huis de naam "de Heilige Redder" meegereggen.

Ziad vertelt dat de moord op vader Frans een enorme morele klap betekende voor de hele gemeenschap. Sommigen zeiden dat het kwaad had overwonnen: "Zie je wel dat al onze inspanningen niets opleveren? Want deze vredesmens is vermoord!" Maar Ziad en de anderen wilden juist kracht putten uit zijn dood: "Nee, het omgekeerde is waar: de geest van Frans leeft voort, wij gaan verder met ons werk." Velen kwamen speciaal naar zijn huis om hem te bewenen, zelfs mensen die hem nooit hadden gekend.

Eén van de bijkomende problemen van het geweld, was dat kinderen niet meer naar school konden gaan. Op straat rondhangen was te gevaarlijk, maar hen een hele dag thuis voor de televisie zetten, vonden de meeste ouders toch ook geen optie. Het jezuïetenhuis ligt precies tussen de wijk van de Alawieten en die van de Soennieten in. Het huis werd omgevormd tot een educatief centrum, zodat enkele kinderen toch iets konden bijleren en zich nuttig bezig konden houden. Aanvankelijk waren er een 20-tal kinderen, later werden het er 100, dan 200 en zelfs 300. In 2013 waren er al 11 educatieve centra om aan de vraag te kunnen voldoen. Zelfs uit de bergen kwamen kinderen naar de centra toe. Zij krijgen er niet alleen les, maar ook vorming over vrede en verzoening onder de titel "Levensklas/ Klas van het leven" (Classe de vie). In Egypte had JRS al vroeger een dergelijk project opgestart, met steun van UNESCO. Door dit werk van verzoening bij kinderen raakten ook de ouders betrokken. De jezuïeten merkten hoe hun verhoudingen en meningen veranderden, hoe zij zich anders begonnen op te stellen tegenover de 'ander', tegenover de mensen van een ander geloof.

Eén van de levensprojecten van vader Frans was een landbouwcentrum voor kinderen met een geestelijke beperking, 25 km ten zuiden van Homs. Dit centrum moest noodgedwongen worden gesloten en werd later geplunderd. Van de kinderen zijn er maar 2 teruggevonden, de overigen worden angstvallig verstopt uit schrik dat ze zouden worden gedood. Op dit moment zijn er voor deze kinderen weer 4 nieuwe centra geopend. Daarnaast zijn er ook nieuwe invaliden door het oorlogsgeweld. Bij het project van JRS Syria werken nu 13 kinesitherapeuten. Zij proberen zo veel mogelijk mensen aan rolstoelen en prothesen te helpen.

Eén van de taken die JRS Syria op zich neemt is het onderhandelen, samen met de Rode Halve Maan en andere partijen, voor toegang tot water, eten, gas, olie en andere voorzieningen. In Homs werd een Comité voor Verzoening opgericht. Zij gaan o.a. op zoek naar verdwenen mensen, door informatie in

te winnen bij verschillende partijen. Er zijn ook al enkele ontmoetingen geweest met de leiders van verschillende gewelddadige groeperingen, om het geweld te doen stoppen. Voorlopig echter zonder succes: het extreem geweld houdt ondertussen al twee jaar aan.

Bij de vredesbesprekingen in Zwitserland onder leiding van VN-gezant Brahimi was ook vader Ziad aanwezig. In februari bezocht een VN-delegatie de groep van JRS Syria in Syrië zelf. De jezuïeten werden ook betrokken bij de evacuatie van de rebellen uit Homs. 8 priesters moesten het konvooi begeleiden om de bussen te beschermen tegen aanvallen.

Fr. Abu Seif, fr. Hilal en fr. Gavin op het vredesfestival in Sarajevo, in juni 2014 (foto: Pax Christi International)

Het bereiken van een wapenstilstand is nu het allerbelangrijkste. Daarna moet er ruimte gecreëerd worden voor een dialoog tussen Syriërs en Syriërs. Op dit moment is er een groot gebrek aan respect, maar het zal erop aankomen de gemeenschappelijke belangen te vinden en te benadrukken.

Probleem is dat een groot deel van de bevolking niet gehoord wordt. Naar hen luisteren is noodzakelijk om een einde te kunnen maken aan het geweld. "Om dat te kunnen doen," zegt vader Murad, "om te kunnen luisteren, moeten wij onze deuren openen. Wij moeten de deur kunnen openen voor hen die wij vrezen: dat is onze uitdaging. Wij moeten kunnen zeggen: 'Welkom, ik ben niet bang van jou.' Wij moeten geloof en vertrouwen hebben in de veiligheid die God ons biedt. Wij zijn verantwoordelijk, ook al denken wij dat de oorlog enkel zal stoppen door toedoen van grote wereldmachten. Het vergt echter een enorme inspanning om onze eigen angst te overwinnen, om de deur, die we eerst sloten om de geweldenaars buiten te houden, nu voor hen open te stellen."

Peace begins with Love – detail uit de Peace wall, Hamilton, Nieuw Zeeland (foto: Br3nda – Creative Commons)

COLOFON

Auteurs van dit dossier: Annemarie Gielen, Jo Hanssens, Brigitte Storms, Jan Vanden Berghe

Eindredactie: Karin Seberechts

Verantwoordelijke uitgever: Annemarie Gielen

Druk & lay-out: Drukkerij Room, Sint-Niklaas

ISBN-nummer: 9789461370471

Wettelijk depotnummer: D/2014/3498/006

Foto's: Beeldarchief Pax Christi Vlaanderen & Pax Christi International, Creative Commons

Pax Christi Vlaanderen
Italiëlei 98a
2000 Antwerpen
Tel: 03/225 10 00
fax: 03/225 07 99
koerier@paxchristi.be
www.paxchristi.be

Koerier-dossier is een vaste bijlage bij het abonnement op het tijdschrift Koerier van Pax Christi Vlaanderen. Deze formule van abonnement kost 25 euro en omvat zesmaal een Koerier met dossier en een boek rond een actuele vredesthema. Losse nummers van elk dossier zijn afzonderlijk verkrijgbaar tegen 2 euro.